

**ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ МЕНЕДЖМЕНТУ
ТА ПІДПРИЄМНИЦТВА
КАФЕДРА ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

**на тему: «Інформаційно-документаційне забезпечення інклюзії в
освітньому середовищі ЗВО»**

на здобуття освітнього ступеня	<u>бакалавра</u>
зі спеціальності	<u>029 Інформаційна, бібліотечна та</u>
	<u>архівна справа</u>
освітньо-професійної програми	<u>Документознавство та інформаційна</u>
	<u>діяльність</u>

*Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання
на відповідне джерело*

(підпис)

Богдана МУСІЙЧУК
Ім'я, ПРІЗВИЩЕ здобувача

Виконав: здобувачка вищої освіти гр. ДЗД-41
Богдана МУСІЙЧУК

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Керівник:
канд. пед. наук,
доцент

Олена КАРПЕНКО
Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Рецензент:
канд. філос. наук,
доцент

Світлана ЦИМБАЛ
Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Київ 2025

**ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
Навчально-науковий інститут менеджменту та підприємництва**

Кафедра документознавства та інформаційної діяльності

Ступінь вищої освіти бакалавр

Спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»

Освітньо-професійна програма Документознавство та інформаційна діяльність

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

документознавства

та інформаційної діяльності

Тетяна СИДОРЕНКО

«___» _____ 20__ р.

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
Мусійчук Богдані Юрївні**

1. Тема кваліфікаційної роботи: «Інформаційно-документаційне забезпечення інклюзії в освітньому середовищі ЗВО»

керівник кваліфікаційної роботи Олена КАРПЕНКО, канд.пед.наук,
доцент

(Ім'я, ПРІЗВИЩЕ, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом Державного університету інформаційно-комунікаційних технологій від «24» лютого 2025 р. № 56

2. Строк подання кваліфікаційної роботи «16» травня 2025 р.

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи:

Мета роботи – з'ясування особливостей інформаційно-документаційне забезпечення інклюзії в освітньому середовищі ЗВО.

Об'єкт дослідження – інформаційно-документаційне забезпечення як складова освітнього менеджменту

Предмет дослідження – інформаційно-документаційне забезпечення інклюзії в освітньому середовищі ЗВО.

4. Перелік питань, які потрібно розробити:

1. Теоретичні засади інформаційно-документаційного забезпечення інклюзії в освітньому середовищі ЗВО.

2. Інформаційно-документні ресурси та інструменти інклюзивного освітнього середовища

3. Перспективи розвитку інформаційно-документаційного забезпечення інклюзії у вищій освіті.

5. Перелік ілюстративного матеріалу: презентація, 5 рисунків, 4 таблиці

6. Дата видачі завдання «26» вересня 2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітки
1	Визначення тематики, вибір наукового керівника, уточнення теми	18.09.2024	
2	Розроблення та складання плану кваліфікаційної бакалаврської роботи	26.09.2024	
3	Підготовка 1 розділу	07.01.2025	
4	Підготовка 2 розділу	22.04.2025	
5	Підготовка 3 розділу	01.05.2025	
6	Висновки	09.05.2025	
7	Підготовка остаточного варіанта роботи	12.05.2025	
8	Написання відгуку науковим керівником	14.05.2025	
9	Оформлення й представлення роботи на кафедру та перевірка на плагіат	16.05.2025	
10	Підготовка доповіді, презентації та ілюстративного матеріалу, рецензія	20.05.2025	
11	Попередній захист роботи	26.05.2025	
12	Основний захист кваліфікаційної бакалаврської роботи	19.06.2025	

Здобувач вищої освіти

(підпис)

Богдана МУСІЙЧУК
(Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

Керівник
кваліфікаційної роботи

(підпис)

Олена КАРПЕНКО
(Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

РЕФЕРАТ

Текстова частина кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня бакалавра: 62 стор., 5 рис., 4 табл., 47 джерел.

Мета роботи – з'ясування особливостей інформаційно-документаційного забезпечення інклюзії в освітньому середовищі ЗВО.

Об'єкт дослідження – інформаційно-документаційне забезпечення як складова освітнього менеджменту.

Предмет дослідження – інформаційно-документаційне забезпечення інклюзії в освітньому середовищі ЗВО.

Короткий зміст роботи:

У кваліфікаційному бакалаврському дослідженні з'ясовано особливості інформаційно-документаційного забезпечення інклюзії в освітньому середовищі ЗВО. У роботі схарактеризовано теоретичні засади інформаційно-документаційного забезпечення інклюзії в освітньому середовищі ЗВО; розглянуто інформаційно-документні ресурси та інструменти інклюзивного освітнього середовища, зокрема досліджено ддокументацію, що супроводжує впровадження інклюзії у ЗВО; розглянуто електронні освітні ресурси для здобувачів вищої освіти з особливими потребами; проаналізовано інформаційні системи управління інклюзивними процесами в університетах; визначено перспективи розвитку інформаційно-документаційного забезпечення інклюзії у вищій освіті через використання штучного інтелекту.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: інформаційно-документаційне забезпечення, освітній менеджмент, інклюзія, заклади вищої освіти, штучний інтелект.

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ІНФОРМАЦІЙНО-ДОКУМЕНТАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗІЇ У ЗВО	9
1.1. Інформаційно-документаційне забезпечення як складова освітнього менеджменту	9
1.2. Інклюзія в освіті: поняття, сутність, принципи, нормативно-правове підґрунтя.....	18
РОЗДІЛ 2. ІНФОРМАЦІЙНО-ДОКУМЕНТНІ РЕСУРСИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА .	22
2.1. Документація, що супроводжує впровадження інклюзії у ЗВО	22
2.2. Електронні освітні ресурси для студентів з особливими освітніми потребами	27
2.3. Інформаційні системи управління інклюзивними процесами в університетах.....	33
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-ДОКУМЕНТАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗІЇ У ВИЩІЙ ОСВІТІ	40
3.1. Цифрова трансформація інклюзивного освітнього простору ...	40
3.2. Використання штучного інтелекту та адаптивних технологій для підтримки інклюзії	45
ВИСНОВКИ	52
ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ	57

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасному світі інклюзія в освіті постає не лише як етична вимога, але й як стратегічний напрям розвитку освітніх систем, особливо у сфері вищої освіти. Заклади вищої освіти (ЗВО), орієнтовані на гуманістичні цінності та рівний доступ до знань, дедалі активніше впроваджують інклюзивні практики, які передбачають врахування потреб осіб з особливими освітніми потребами, осіб з інвалідністю, інших соціально вразливих категорій студентства. Одним з ключових чинників ефективного впровадження інклюзії є якісне інформаційно-документаційне забезпечення освітнього середовища.

Інформаційно-документаційне забезпечення інклюзивної освіти в ЗВО охоплює широкий спектр завдань – від створення нормативно-правової бази, ведення внутрішньої документації та розробки інклюзивних стратегій до впровадження електронних інформаційних ресурсів, цифрових сервісів супроводу студентів та систем управління інклюзивними процесами. Йдеться не лише про документообіг, а й про формування системного, прозорого й доступного середовища, що дозволяє забезпечити академічну та соціальну підтримку здобувачам освіти.

Актуальність дослідження зумовлена як законодавчими змінами в українському освітньому полі (зокрема, Законами України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про реабілітацію осіб з інвалідністю», «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні»), так і викликами цифровізації, що вимагають модернізації документно-інформаційної інфраструктури ЗВО для підтримки інклюзивного освітнього середовища.

Ступінь наукової розробки теми. Окремі аспекти проблеми дослідження вивчалися в працях багатьох вітчизняних і зарубіжних фахівців у галузі педагогіки, психології, соціальних комунікацій, управління освітою та інклюзивної педагогіки, зокрема: С. О. Авдєєвої [1], Г. Д. Амірбекова [2], А. М. Аніщук [3], Н. М. Басалюк [4], В. О. Бойка [5], Г. В. Давиденко [6], О.

М. Загорецької [10], А. А. Колупаєвої [14, 15], О. М. Порошенко [19, 24], Ю. П. Якимюка [34, 35], а також зарубіжних дослідників, таких як С. Чаралампус [37], А. Квортрап та Л. Квортрап [42], Д. Скінмор [46].

Зокрема, С. О. Авдєєва [1] акцентує увагу на формуванні готовності керівників освітніх організацій до управління в умовах інклюзії, підкреслюючи необхідність розвитку управлінських компетентностей для ефективної реалізації інклюзивної освіти. Г. Д. Амірбеков [2] розглядає інклюзивну освіту як шлях до формування толерантного суспільства, акцентуючи на освітньо-комунікаційному аспекті. А. М. Аніщук [3] досліджує підготовку майбутніх вихователів до роботи з дітьми в умовах інклюзивної освіти, підкреслюючи важливість професійної готовності педагогів. У контексті нормативно-правового забезпечення інклюзивної освіти в Україні важливими є Закони України «Про освіту» [26] та «Про вищу освіту» [25], які визначають правові засади впровадження інклюзії в освітній процес. Також значущими є методичні посібники, зокрема «Індекс інклюзії» [11, 22, 23], які надають практичні рекомендації щодо створення інклюзивного освітнього середовища.

Отже, проблему висвітлюють у наукових працях фрагментарно, що обумовлює актуальність подальшого дослідження цього питання з урахуванням сучасних викликів та потреб освітньої системи.

Мета кваліфікаційної роботи полягає у з'ясуванні особливостей інформаційно-документаційного забезпечення інклюзії в освітньому середовищі закладів вищої освіти.

Відповідно до мети сформульовано такі **завдання**:

- схарактеризувати теоретичні засади інформаційно-документаційного забезпечення інклюзії в освітньому середовищі ЗВО;
- дослідити документацію, що супроводжує впровадження інклюзії у ЗВО;
- розглянути електронні освітні ресурси для здобувачів вищої освіти з особливими потребами;

- проаналізувати інформаційні системи управління інклюзивними процесами в університетах;
- визначити перспективи розвитку інформаційно-документаційного забезпечення інклюзії у вищій освіті.

Об’єкт дослідження – інформаційно-документаційне забезпечення як складова освітнього менеджменту.

Предмет дослідження – інформаційно-документаційне забезпечення інклюзії в освітньому середовищі ЗВО.

У бакалаврській кваліфікаційній роботі використано загальнонаукові **методи**: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення. Метод аналізу використано при вивченні нормативно-правових документів та літератури з проблем інклюзивної освіти; синтезу й узагальнення – при формулюванні висновків щодо сучасного стану та перспектив інформаційно-документаційного забезпечення інклюзії у вищій освіті; порівняльного аналізу – для виявлення особливостей впровадження інформаційних систем в українських і зарубіжних ЗВО.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання результатів дослідження для розробки інституційних стратегій інклюзії, вдосконалення систем управлінського документообігу в ЗВО, а також при викладанні дисциплін зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

Структура роботи обумовлена метою і завданнями та складається зі вступу, трьох розділів, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи – 62 сторінки, основний текст – 51 сторінка, перелік посилань – 47 джерел (на 6 сторінках).

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ІНФОРМАЦІЙНО- ДОКУМЕНТАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗІЇ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗВО

1.1. Інформаційно-документаційне забезпечення як складова освітнього менеджменту

Інформаційно-документаційне забезпечення є важливою складовою освітнього менеджменту, що охоплює процеси збору, обробки, збереження та використання інформації в управлінні освітніми закладами. Освітній менеджмент, як сфера організації та управління навчальними процесами, потребує ефективного інформаційного забезпечення для прийняття виважених рішень, планування та контролю якості освіти.

Освітній менеджмент є складовою сучасної управлінської науки, що охоплює теоретичні засади, методи та практичні підходи до організації, планування, керування та контролю за діяльністю освітніх установ. Його основна мета – створення умов для ефективного функціонування та розвитку освітніх систем, а також підвищення якості освіти відповідно до потреб суспільства та викликів часу.

У найзагальнішому розумінні менеджмент в освіті – це цілеспрямований процес управління освітньою діяльністю, що передбачає визначення стратегій, прийняття рішень, мотивацію персоналу, контроль результатів, взаємодію з зовнішнім середовищем. Освітній менеджмент, на відміну від загального, має специфічну гуманістичну природу: його об'єктом є не лише структура чи ресурс, а людина – учень, студент, педагог, науковець, управлінець [36]. Це зумовлює необхідність поєднання адміністративної функції з педагогічною, моральною та соціальною.

Поняття «освітній менеджмент» охоплює комплекс дій та рішень, що спрямовані на забезпечення функціонування та розвитку системи освіти – від окремого навчального закладу до національного освітнього простору. Освітній менеджмент виконує такі ключові функції:

- планування – визначення цілей, шляхів їх досягнення, формування стратегій розвитку;
- організація – розподіл ресурсів, повноважень і відповідальності серед учасників освітнього процесу;
- мотивація – створення умов для зацікавленої праці педагогів і залучення здобувачів освіти до навчання;
- контроль та оцінювання – аналіз результатів, виявлення проблем і корекція дій;
- комунікація – забезпечення ефективного інформаційного обміну в середині закладу та із зовнішніми структурами.

Ці функції реалізуються в умовах постійних змін – реформування освіти, цифрової трансформації, зростання автономії закладів, модернізації стандартів. Відтак менеджер в освіті має бути не лише адміністратором, а й лідером змін, фасилітатором розвитку.

Історичні витоки та еволюція поняття

Термін «менеджмент» у сфері освіти почав активно використовуватися у другій половині XX століття, особливо після впровадження концепцій менеджменту якості в навчальних закладах Великої Британії, США, Німеччини. В українському контексті розвиток освітнього менеджменту активізувався після 1991 року – у період трансформації системи освіти відповідно до європейських стандартів, у тому числі завдяки участі в Болонському процесі.

На сьогодні освітній менеджмент в Україні включає як державне управління (МОН, обласні департаменти, НАПН тощо), так і локальне (керівництво ЗВО, шкіл, профтехучилищ). Його формування значною мірою залежить від нормативно-правової бази, зокрема Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про повну загальну середню освіту», а також Державних стандартів освіти.

Суб'єктами освітнього менеджменту виступають:

1. Державні інституції – Міністерство освіти і науки України, Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, інші відомства;
2. Органи місцевого самоврядування, що реалізують повноваження у сфері освіти на регіональному рівні;
3. Керівники закладів освіти – ректори, директори, завідувачі кафедр тощо;
4. Колегіальні органи управління – вчені ради, педагогічні ради, наглядові ради;
5. Громадські структури – батьківські комітети, студентське самоврядування, профспілки.

Управління здійснюється на кількох рівнях:

- макрорівень – національна освітня політика, стратегічне планування, фінансування;
- мезорівень – регіональна координація, освітні округи, методичні центри;
- мікрорівень – управління окремим закладом освіти, робота з педагогічним колективом, студентами.

Таблиця 1.1 – Рівні управління в системі освітнього менеджменту

Рівень	Суб'єкти управління	Функції
Макрорівень	Міністерство освіти і науки України, НАЗЯВО, ВРУ, Кабмін	Формування освітньої політики, стратегічне планування, фінансування, нормативне регулювання
Мезорівень	Обласні/міські департаменти освіти, освітні округи, методичні центри	Регіональна координація, реалізація державної політики, контроль за дотриманням стандартів
Мікрорівень	Директори шкіл, ректори ЗВО, заступники, завідувачі кафедр	Організація навчального процесу, кадрова робота, забезпечення якості освіти

Освітній менеджмент переживає істотну трансформацію під впливом цифровізації, глобалізації, зміни моделей управління [47]. Серед основних тенденцій слід виділити:

1. Цифрову трансформацію освітніх процесів і менеджменту (електронний документообіг, автоматизоване планування, системи LMS);
2. Децентралізацію управління – зростання автономії навчальних закладів, посилення ролі місцевих органів влади;
3. Проєктне управління – впровадження сучасних управлінських моделей (Scrum, Agile, OKR);
4. Управління якістю освіти – акредитація, внутрішнє забезпечення якості, системи моніторингу результатів;
5. Глобальні освітні рейтинги – зростаюча роль конкурентоспроможності закладів освіти;
6. Лідерство в освіті – розвиток управлінської культури, етичного керівництва, персональної відповідальності.

Значну роль відіграють інформаційно-документаційні системи, які забезпечують прозорість, доступність і ефективність освітнього управління. Вони стали критично важливими в умовах дистанційного навчання, кризових ситуацій та переходу до відкритого освітнього простору.

Термін «інформаційно-документаційне забезпечення» в освітньому контексті означає сукупність методів, засобів та процесів, спрямованих на організацію систематичного документообігу й інформаційної підтримки управлінських функцій в освітніх установах. Воно включає в себе не лише обробку офіційних документів, таких як навчальні плани, звіти, накази, але й формування баз даних, електронних архівів, а також забезпечення доступу до інформаційних ресурсів.

Управлінська діяльність в освіті неможлива без належного інформаційного забезпечення, адже саме воно дозволяє координувати діяльність педагогічного колективу, здійснювати контроль за навчальним процесом, формувати стратегії розвитку закладів освіти. Інформаційно-

документаційне забезпечення виступає як основа для системного аналізу, прогнозування та прийняття управлінських рішень [17].

Документ у цьому контексті слід розглядати не лише як письмовий носій інформації, але й як комплексний об'єкт, який може існувати в електронному форматі. Сучасні технології цифровізації значно розширили поняття документування: тепер це не лише паперові форми, а й електронні файли, бази даних, мультимедійні ресурси, що зберігаються та передаються за допомогою інформаційних систем.

Законодавча база України надає визначення електронного документа, який відповідно до Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» є набором даних, що доступний за допомогою спеціалізованих технічних засобів [35]. В освітній сфері це відкриває нові можливості для ефективного збереження та обробки інформації, зменшуючи навантаження на паперовий документообіг.

Документаційне забезпечення освітнього менеджменту передбачає комплекс операцій: прийом, реєстрація, обробка, контроль виконання, а також архівування документів. Ці процеси мають бути стандартизованими та методично керованими, що гарантує точність і своєчасність інформаційного обслуговування керівників освітніх установ.

Організація роботи з документами в освітніх закладах включає чіткий розподіл функцій між працівниками, автоматизацію документообігу через впровадження інформаційних систем управління освітою (ІСУО), що забезпечує швидкий доступ до необхідної інформації та зменшує ризик втрати або пошкодження документів.

Документообіг у сфері освіти охоплює рух усіх офіційних документів від моменту їх створення до завершення виконання чи передачі до архіву. Цей процес є життєво важливим для належного контролю за виконанням навчальних програм, оформлення атестаційних документів, ліцензування та акредитації закладів освіти.

Інформаційне забезпечення в освітньому менеджменті передбачає також створення баз даних учнів, викладачів, навчальних програм, результатів оцінювання та інших показників, які є необхідними для стратегічного планування і моніторингу якості освіти. Ці бази даних підтримуються спеціалізованими програмними комплексами, що дозволяють аналізувати великі обсяги інформації та виявляти тенденції.

Ефективне інформаційно-документаційне забезпечення можливе лише за умови правильного вибору форми організації роботи. У практиці освітніх закладів застосовуються централізовані, децентралізовані та змішані моделі. Централізована модель передбачає концентрацію всіх документальних ресурсів в одному структурному підрозділі, що спрощує контроль і уніфікацію процесів. Децентралізована модель дає змогу кожному факультету чи підрозділу самостійно керувати своїми документами, підвищуючи гнучкість і оперативність. Змішана модель поєднує переваги двох попередніх, оптимізуючи роботу закладу.

Сучасні інформаційні технології суттєво трансформують освітній менеджмент, впроваджуючи автоматизовані системи управління навчальними процесами, які підтримують електронний документообіг, електронні журнали та рейтингові системи оцінювання. Це не лише покращує якість адміністрування, але й сприяє відкритості й прозорості освітнього середовища.

Одним із ключових викликів є забезпечення безпеки інформації, що зберігається та передається. В освітніх закладах повинні дотримуватися вимог конфіденційності, захисту персональних даних учнів та співробітників, що вимагає впровадження сучасних стандартів інформаційної безпеки [34].

Важливо також відзначити роль інформаційно-документаційного забезпечення у підвищенні якості управління персоналом закладів освіти. Це включає облік кадрів, планування професійного розвитку, оцінку ефективності роботи педагогів і адміністративних працівників. Така

інформація допомагає керівництву приймати обґрунтовані рішення щодо мотивації, навчання та ротації кадрів.

Підсумовуючи, інформаційно-документаційне забезпечення в освітньому менеджменті є комплексною системою, що інтегрує технологічні, організаційні та нормативні аспекти для ефективного управління освітнім процесом. Воно забезпечує повноту, достовірність і своєчасність інформації, необхідної для реалізації стратегічних цілей закладів освіти, їх адаптації до змін соціально-економічного середовища та підвищення конкурентоспроможності. Наочно це зображено на рис. 1.1. Дана схема ілюструє структуру та взаємозв'язки ключових компонентів освітнього менеджменту з акцентом на роль інформаційно-документаційного забезпечення.

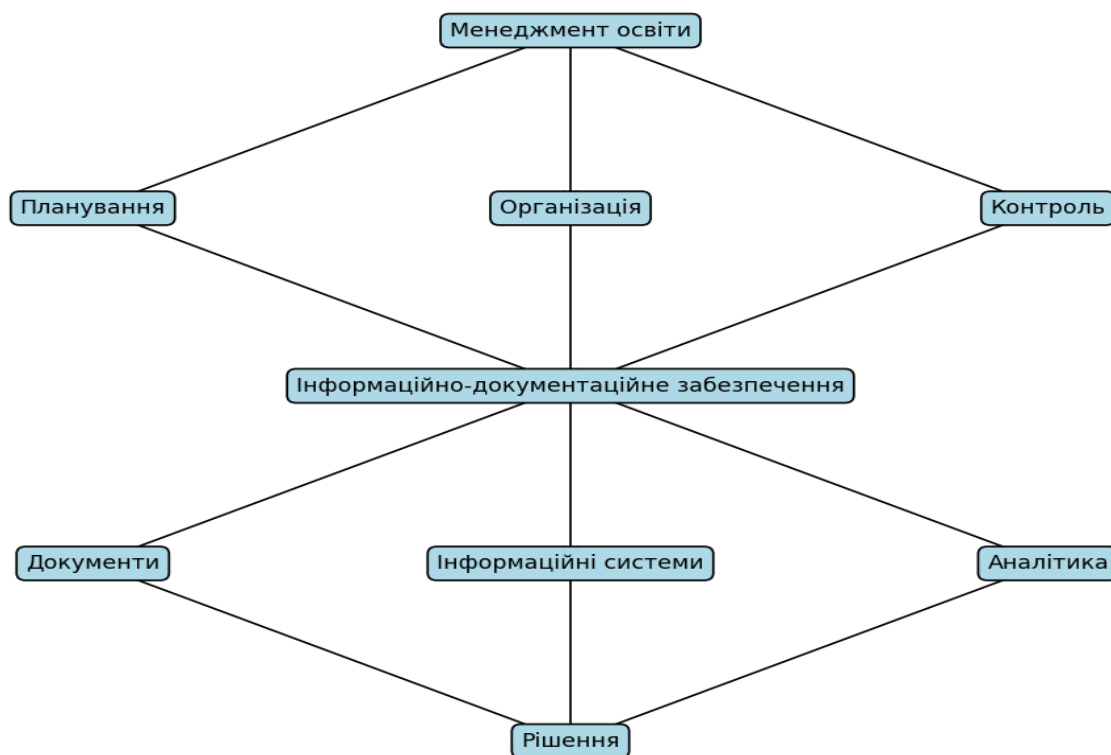

Рисунок 1.1 – Схема співвідношення понять інформаційно-документаційного забезпечення як складової освітнього менеджменту

Верхній рівень займає поняття Менеджмент освіти, яке координує три основні функції управління: Планування, Організація та Контроль. Ці функції тісно пов'язані з інформаційно-документаційним забезпеченням, що виступає центральним елементом для прийняття ефективних управлінських рішень.

Інформаційно-документаційне забезпечення включає в себе три складові:

1. Документи – нормативні та операційні матеріали, що фіксують інформацію;
2. Інформаційні системи – технологічні платформи для збирання, обробки та збереження даних;
3. Аналітика – процес аналізу інформації для формування висновків і рекомендацій.

Усі ці складові спрямовані на підтримку прийняття Рішень, які визначають ефективність і результативність освітнього процесу.

Таким чином, схема демонструє, що інформаційно-документаційне забезпечення є інтегрованою складовою освітнього менеджменту, забезпечуючи інформаційну підтримку всіх ключових управлінських функцій і створюючи основу для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Основні функції освітнього менеджменту та відповідне інформаційне забезпечення зображені наочно в таблиці 1.2.

Отже, інформаційно-документаційне забезпечення є ключовим елементом освітнього менеджменту, що охоплює збір, обробку, збереження та використання інформації для ефективного управління освітніми закладами. Освітній менеджмент спрямований на організацію, планування, керування і контроль освітнього процесу з метою підвищення якості освіти відповідно до потреб суспільства. Він має гуманістичну природу, адже в центрі уваги знаходяться люди – учні, студенти, педагоги та управлінці.

Менеджмент у освіті виконує функції планування, організації, мотивації, контролю та комунікації, адаптуючись до змін у системі освіти, цифрової трансформації та зростання автономії закладів [36].

Таблиця 1.2 – Основні функції освітнього менеджменту та відповідне інформаційне забезпечення

Функція	Приклади реалізації	Необхідне інформаційно-документаційне забезпечення
Планування	Розробка стратегічного плану, бюджету	Звіти, аналітичні довідки, програми розвитку
Організація	Розподіл обов’язків, формування команд	Структурні схеми, посадові інструкції, накази
Мотивація	Стимулювання працівників, стипендії студентам	Накази про преміювання, графіки стипендій, результати опитувань
Контроль	Моніторинг якості, атестація	Акредитаційні звіти, журнали оцінювання, результати аудиту
Комунікація	Внутрішні збори, зв’язок із батьками, громадські обговорення	Протоколи, розсилки, соціальні мережі, електронна пошта

Інформаційно-документаційне забезпечення включає методи та процеси організації документообігу і підтримки управлінських функцій, що є основою для аналізу, прогнозування і прийняття рішень. Документи можуть існувати як у паперовому, так і в електронному вигляді, що відповідає сучасним вимогам цифровізації і законодавству України. Документаційне забезпечення передбачає стандартизовані операції з прийому, реєстрації, обробки і архівування документів, а також автоматизацію цих процесів через інформаційні системи.

Ефективність інформаційно-документаційного забезпечення залежить від правильної організації роботи, яка може бути централізованою, децентралізованою або змішаною. Впровадження сучасних ІТ-рішень підвищує якість управління, прозорість і відкритість освітнього

середовища, проте одночасно вимагає забезпечення інформаційної безпеки та захисту персональних даних.

Таким чином, інформаційно-документаційне забезпечення є фундаментальною складовою освітнього менеджменту, що сприяє ефективному функціонуванню і розвитку освітніх систем в умовах сучасних викликів і трансформацій.

1.2. Інклюзія в освіті: поняття, сутність, принципи, нормативно-правове підґрунтя

Інклюзія в освіті є одним із ключових напрямів розвитку сучасної освітньої політики, що спрямований на забезпечення рівного доступу до якісної освіти для всіх учнів, незалежно від їхніх фізичних, психічних, інтелектуальних, соціальних чи інших особливостей. Інклюзивна освіта передбачає створення такого освітнього середовища, яке забезпечує повну участь усіх учнів у навчальному процесі та сприяє розвитку їхнього потенціалу. Такий підхід ґрунтується на засадах рівності, недискримінації, поваги до різноманіття, соціальної справедливості та партнерства.

Поняття «інклюзія» походить від англійського слова *inclusion*, що означає включення, охоплення. У сфері освіти воно набуло значення повного залучення до навчального процесу усіх дітей, зокрема тих, які мають особливі освітні потреби. Інклюзивна освіта передбачає не лише фізичну присутність дітей з особливими потребами у загальноосвітніх закладах, а й активну участь у навчанні, у позакласній діяльності, у соціальній взаємодії з ровесниками. Важливою складовою інклюзії є розуміння того, що кожна дитина є унікальною особистістю зі своїми освітніми потребами, і система освіти має адаптуватися до цих потреб, а не навпаки [5].

Сутність інклюзивної освіти полягає в тому, щоб забезпечити повну участь усіх учнів у процесі навчання через створення сприятливого навчального середовища, застосування гнучких навчальних програм,

методик викладання та засобів оцінювання. Інклюзія передбачає подолання бар'єрів у доступі до освіти, які можуть виникати через інвалідність, соціальну вразливість, мовну або культурну відмінність, статус біженця тощо. Основною метою інклюзивної освіти є розвиток потенціалу кожного учня, підвищення рівня соціалізації та формування толерантного суспільства.

Інклюзивна освіта базується на певних принципах, що визначають її змістовні й організаційні засади. До основних принципів інклюзії в освіті належать:

1. Принцип рівності прав і можливостей, який означає забезпечення доступу до якісної освіти всім учням незалежно від їхніх особистих або соціальних характеристик.

2. Принцип недискримінації, який передбачає усунення будь-яких форм упередженого ставлення до дітей з особливими потребами, забезпечення рівного ставлення у навчальному процесі.

3. Принцип індивідуалізації освітнього процесу, що полягає в урахуванні індивідуальних освітніх потреб, можливостей і здібностей кожного учня при плануванні навчального процесу, оцінюванні та визначенні форм підтримки.

4. Принцип доступності, що охоплює створення безбар'єрного фізичного середовища, доступність навчальних матеріалів, освітніх технологій, комунікаційних засобів.

5. Принцип співпраці, який акцентує на взаємодії між педагогами, батьками, фахівцями з інклюзивної підтримки та самими учнями задля досягнення найкращих результатів.

6. Принцип участі, що забезпечує активне залучення всіх учнів у навчання та позашкільну діяльність.

7. Принцип взаємоповаги і визнання різноманіття, який сприяє формуванню толерантного ставлення до відмінностей і запобігає соціальній ізоляції [12].

Упровадження інклюзивної освіти потребує відповідного нормативно-правового забезпечення. На міжнародному рівні основоположним документом у цій сфері є Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю (2006), яка проголошує право осіб з інвалідністю на освіту без дискримінації та на основі рівності з іншими. У статті 24 цього документа закріплено зобов'язання держав забезпечити інклюзивну освіту на всіх рівнях. Також важливим є Саламанкська декларація про принципи, політику та практику освіти осіб з особливими потребами (1994), у якій уперше системно сформульовано засади інклюзивної освіти.

У європейському контексті важливу роль відіграє Лісабонська стратегія, а також рекомендації Ради Європи щодо сприяння рівності в освіті. У контексті Європейського простору вищої освіти інклюзія визнається однією з ключових цінностей Болонського процесу [14].

У національному законодавстві України питання інклюзивної освіти регулюються низкою нормативно-правових актів. Зокрема, Закон України «Про освіту» (2017) містить окрему статтю 19, яка визначає поняття інклюзивного навчання, механізми реалізації права осіб з особливими освітніми потребами на освіту, принципи організації інклюзивного освітнього середовища [26]. Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020) розширює підходи до інклюзивного навчання, надаючи конкретні механізми адаптації навчального процесу, розроблення індивідуальних програм розвитку, залучення асистентів учителя.

Також важливими є нормативно-правові акти Міністерства освіти і науки України, зокрема накази, листи, методичні рекомендації, що регламентують порядок організації інклюзивного навчання, вимоги до фахової підготовки педагогічних працівників, використання корекційно-розвиткових технологій тощо. Постанова Кабінету Міністрів України № 872 від 15 серпня 2011 року «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» є базовим

документом, який унормовує процедури організації інклюзивного середовища [9].

Одним з інституційних інструментів впровадження інклюзивної освіти в Україні стали ресурсні центри підтримки інклюзивного навчання, інклюзивно-ресурсні центри (ІРЦ), які здійснюють комплексну оцінку розвитку дітей з особливими освітніми потребами та надають рекомендації щодо їхнього навчання. Їхнє створення та функціонування регулюється відповідними нормативними документами, включно з Положенням про інклюзивно-ресурсний центр, затвердженим постановою КМУ № 545 від 12 липня 2017 року [15].

Таким чином, інклюзія в освіті є складним міждисциплінарним і соціально значущим явищем, що вимагає цілісного підходу – як з боку державної політики, так і з боку педагогічної практики. Її реалізація залежить від належного нормативного регулювання, професійної підготовки кадрів, доступної інфраструктури, підтримки з боку батьків і громади, а також від загального рівня культури толерантності у суспільстві. Розбудова інклюзивного освітнього середовища передбачає не лише технічне та організаційне забезпечення, а й трансформацію свідомості, у якій цінуються людська гідність, різноманіття й право кожного на розвиток.

РОЗДІЛ 2. ІНФОРМАЦІЙНО-ДОКУМЕНТНІ РЕСУРСИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

2.1. Документація, що супроводжує впровадження інклюзії у ЗВО

Упровадження інклюзивної освіти у закладах вищої освіти (ЗВО) є комплексним процесом, який вимагає не лише організаційних змін, а й системного підходу до документального супроводу. Документація виконує функцію офіційного закріплення норм, процедур, відповідальностей, а також забезпечує інформування всіх учасників освітнього процесу про їхні права та обов'язки. Відповідність документації чинним нормативним актам гарантує легітимність і ефективність процесів інклюзивної освіти.

Перш за все, важливо розглянути основні типи документації, які супроводжують інклюзивний освітній процес у ЗВО: нормативно-правові акти, локальні нормативні документи закладів освіти, навчально-методичні матеріали, індивідуальні навчальні плани та програми, документи, що регламентують взаємодію між суб'єктами інклюзивного процесу.

Національне законодавство України визначає основу для створення документів, які регламентують інклюзивне навчання у вищій школі. Закони «Про освіту» (2017) та «Про повну загальну середню освіту» (2020) встановлюють основні принципи інклюзії, які мають бути враховані в документах ЗВО. Закон України «Про вищу освіту» (2014) також передбачає забезпечення доступності освіти для осіб з особливими освітніми потребами, зокрема через розробку індивідуальних навчальних планів і програм.

Одним із ключових документів є Закон України «Про освіту» (2017), який встановлює право на здобуття освіти особами з особливими освітніми потребами та визначає принципи інклюзивності як складової освіти. Відповідно до статті 35 цього закону, освітні заклади зобов'язані створювати умови для навчання таких осіб, забезпечуючи доступність освітніх послуг і відповідні адаптації [26].

Важливою складовою нормативної бази є Закон України «Про вищу освіту» (2014), який встановлює, що ЗВО повинні створювати безбар'єрне освітнє середовище та впроваджувати індивідуалізовані підходи до організації навчального процесу. Цей закон визначає, що для студентів з особливими освітніми потребами розробляються індивідуальні навчальні плани з урахуванням їхніх особливостей [25].

Крім того, Міністерство освіти і науки України (МОН) регулярно випускає накази та методичні рекомендації, які деталізують процедури організації інклюзивної освіти у ЗВО. Наприклад, наказ МОН України № 580 від 06.06.2018 року «Про затвердження Порядку організації освітнього процесу з урахуванням потреб осіб з інвалідністю та осіб з особливими освітніми потребами» визначає конкретні кроки, які мають здійснювати заклади освіти для забезпечення належних умов.

На локальному рівні ЗВО розробляють власні нормативні документи, які конкретизують загальні вимоги до інклюзивної освіти. До них належать положення про інклюзивне навчання, інструкції щодо роботи асистентів викладачів, положення про адаптацію навчальних матеріалів, внутрішні регламенти взаємодії студентів, викладачів та адміністрації.

Локальні нормативні документи ЗВО включають положення про організацію інклюзивного навчання, правила внутрішнього розпорядку, інструкції щодо надання освітніх послуг студентам з особливими потребами, положення про асистента викладача та інші регламенти. Ці документи створюють базу для оперативного управління освітнім процесом, забезпечуючи правову основу для діяльності педагогічного, адміністративного персоналу та студентів.

Важливою складовою є документація, що визначає навчальні плани і програми з урахуванням інклюзивних практик. Індивідуальні навчальні плани (ІНП) розробляються для студентів з особливими освітніми потребами на основі висновків інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ), психолого-медико-педагогічних консультацій та фахівців закладу, які

проводять комплексну діагностику та визначають потреби студента. ІНП містять адаптовані навчальні цілі, перелік дисциплін, зміни у форматах навчання, методах оцінювання та підтримці. Такий підхід дозволяє максимально врахувати індивідуальні особливості і створити умови для успішного навчання.

Це дозволяє врахувати індивідуальні можливості студента і сприяти ефективному засвоєнню матеріалу. Розробка та ведення ІНП є складною процедурою, що потребує координації між викладачами, психологами, соціальними працівниками та адміністрацією ЗВО. Для цього в університетах створюються спеціальні робочі групи або координаційні центри з інклюзії.

Навчально-методична документація містить рекомендації щодо організації інклюзивного навчання, методичні посібники для викладачів з використання адаптивних методів і технологій, матеріали з корекційної педагогіки, психологічної підтримки, а також приклади дидактичних матеріалів, пристосованих до потреб студентів з різними видами порушень: приклади адаптованих завдань, інструкції щодо використання допоміжних технологій (наприклад, програм для озвучування тексту, зум-інтерфейсів, альтернативної комунікації). Ці документи сприяють підвищенню кваліфікації педагогічних кадрів і забезпечують системну підтримку інклюзивного освітнього середовища. Важливо, що методичні матеріали оновлюються на основі новітніх досліджень та практичного досвіду викладачів.

Велика увага приділяється документації, що регламентує взаємодію між усіма учасниками інклюзивного процесу. Підписуються договори про співпрацю між ЗВО та інклюзивно-ресурсними центрами, угоди про співпрацю між ЗВО та батьками (опікунами), а також внутрішні положення про взаємодію студентів, викладачів і служб підтримки. Така документація сприяє координації зусиль та узгодженню дій для забезпечення належного рівня освітніх послуг [9].

Крім того, в сучасних умовах все більшого значення набувають електронні інформаційно-документаційні ресурси. Це освітні платформи, електронні реєстри студентів, інформаційні системи для моніторингу прогресу студентів з особливими освітніми потребами, бази даних рекомендацій і адаптивних матеріалів. Багато ЗВО впроваджують електронні журнали та особисті кабінети студентів, де відображається прогрес, відвідуваність, індивідуальні рекомендації. Ці системи дозволяють оперативно оновлювати ІНП, вести облік використання допоміжних ресурсів, моніторити ефективність навчання.

Для забезпечення якості та відповідності нормативам ведеться аудит документації, який включає перевірку повноти, актуальності, правильності оформлення документів. Результати аудиту допомагають виявити недоліки і внести необхідні корективи.

Усі ці документи формують єдину систему, що забезпечує послідовність і узгодженість дій різних служб та осіб, залучених до інклюзивного навчання.

Упровадження системи документації, що супроводжує інклюзивну освіту у ЗВО, пов'язане з кількома викликами. По-перше, потреба у стандартизації та уніфікації документів, що дозволить забезпечити їхню взаємодію та відповідність вимогам законодавства. По-друге, необхідність регулярного оновлення навчальних планів і методичних рекомендацій відповідно до новітніх наукових досліджень та практичного досвіду. По-третє, підвищення кваліфікації персоналу у сфері нормативно-правового забезпечення інклюзії.

Водночас належне ведення документації сприяє захисту прав студентів з особливими освітніми потребами, підвищенню якості освітніх послуг, зменшенню ризиків виникнення конфліктних ситуацій та створенню прозорих механізмів контролю й оцінювання освітнього процесу. Це, у свою чергу, позитивно впливає на формування сприятливого освітнього середовища, де кожен студент має можливість реалізувати свої потенціали.

Отже, документація є невід’ємною складовою успішного впровадження інклюзивної освіти у ЗВО. Вона забезпечує правове, організаційне та методичне підґрунтя освітнього процесу, сприяє інтеграції студентів з різними освітніми потребами, а також підтримує розвиток інклюзивної культури в університеті. Використання цифрових технологій полегшує доступ до необхідної документації, покращує комунікацію між учасниками освітнього процесу і сприяє оперативному прийняттю рішень.

Важливо також враховувати, що всі документи, що стосуються персональних даних, повинні відповідати вимогам законодавства щодо захисту інформації. Це означає, що необхідно дотримуватися таких принципів, як конфіденційність, обмеження доступу до даних, а також забезпечення збереження інформації протягом визначеного терміну. Наочно документаційне супроводження інклюзії у ЗВО представлено на рис. 2.1.

Рисунок 2.1 – Документація, що супроводжує впровадження інклюзії у ЗВО

Отже, ефективна система інформаційно-документаційного супроводу інклюзивної освіти у ЗВО є багаторівневою і комплексною. Вона включає нормативно-правові документи, локальні регламенти, індивідуальні навчальні плани, методичні матеріали, договори про співпрацю та електронні інформаційні ресурси. Така система забезпечує правову основу, організаційні механізми та методичну підтримку для реалізації інклюзивної освіти на високому рівні, сприяючи створенню безбар'єрного та дружнього освітнього середовища.

2.2. Електронні освітні ресурси для здобувачів вищої освіти з особливими потребами

У сучасних умовах цифровізації освіти одним із найважливіших напрямків є створення та впровадження електронних освітніх ресурсів, які здатні забезпечити рівний доступ до якісної вищої освіти для здобувачів з особливими освітніми потребами. Особи з обмеженими можливостями часто стикаються з перешкодами в традиційному навчальному середовищі через відсутність необхідних адаптацій, фізичних чи комунікативних бар'єрів. Електронні освітні ресурси стають ключовим інструментом подолання цих бар'єрів, оскільки вони можуть бути гнучко адаптовані під індивідуальні потреби кожного здобувача, забезпечуючи таким чином інклюзивність та рівність в освітньому процесі. Цифрові технології дозволяють створювати мультимедійні матеріали, інтерактивні завдання, автоматизовані системи оцінювання, що уможлиблює підвищення мотивації студентів і ефективність навчання.

Електронні освітні ресурси (далі – ЕОР) охоплюють широкий спектр цифрових продуктів і сервісів, які використовуються для організації та підтримки навчального процесу. Для здобувачів з особливими потребами важливо, щоб ці ресурси відповідали принципам доступності, були адаптованими, зрозумілими і комфортними у використанні. Водночас для їх розробки необхідна співпраця між педагогами, розробниками програмного

забезпечення, фахівцями з інклюзивної освіти та самими студентами. Лише такий комплексний підхід дозволяє створити ефективне освітнє середовище, яке враховує різноманітність потреб і можливостей здобувачів.

Класифікація електронних освітніх ресурсів для здобувачів з особливими потребами ЕОР для студентів з ООП можна класифікувати за кількома основними напрямками:

1. Навчальні платформи та системи управління навчанням (Learning Management Systems, LMS). Сучасні LMS (наприклад, Moodle, Canvas, Google Classroom) забезпечують централізований доступ до навчальних матеріалів, інструментів комунікації та підтримки. Ці системи дозволяють створювати адаптивні курси, що враховують особливості сприйняття інформації студентів з ООП, підтримують різні формати подачі матеріалів (текст, аудіо, відео). LMS, такі як Moodle, Canvas, Google Classroom чи Prometheus, дозволяють викладачам створювати курси, завантажувати навчальні матеріали, проводити тестування, а також взаємодіяти зі студентами у зручному електронному середовищі. Для здобувачів з ООП ці платформи мають особливе значення, оскільки пропонують ряд адаптивних функцій: можливість збільшувати шрифт, змінювати кольорову схему для кращої видимості, користуватися аудіозаписами лекцій чи субтитрами у відео. Такі налаштування сприяють подоланню бар'єрів, пов'язаних із вадами зору, слуху чи іншими особливостями сприйняття інформації;

2. Програмне забезпечення для адаптації контенту передбачає наявність програм, до яких належать засоби для озвучування текстів (Text-to-Speech). Аналогічно, технології розпізнавання голосу (Speech-to-Text) дають можливість студентам, які мають труднощі з письмом, вводити текст за допомогою голосу. Також існують засоби збільшення шрифту, зміни кольору фону або контрасту, що допомагають студентам із порушеннями зору краще сприймати текст. Важливою категорією є альтернативні засоби комунікації (Augmentative and Alternative Communication, AAC), які надають можливість спілкуватися студентам із порушеннями мовлення за

допомогою спеціальних програм та пристроїв. Вони забезпечують комфортне і ефективне засвоєння матеріалу. важливою категорією є спеціалізоване програмне забезпечення, яке допомагає адаптувати навчальний контент під конкретні потреби користувачів.

Інтерактивні освітні ресурси є ще одним важливим інструментом для підтримки навчання студентів з особливими потребами. Вважаємо за доцільне схарактеризувати інтерактивні освітні ресурси. Відеоуроки з субтитрами та інтерактивними елементами дозволяють залучати аудиторію з різними типами сприйняття інформації, підтримуючи візуальний, аудіальний та кінестетичний стилі навчання. Віртуальні лабораторії, симуляції та тренажери створюють можливості для практичного застосування знань у безпечному цифровому середовищі, що особливо важливо для студентів, які можуть мати обмеження у фізичному доступі до лабораторій або обладнання. Отже, відеоуроки з субтитрами, інтерактивні вправи з автоматичним зворотним зв'язком, симуляції та віртуальні лабораторії сприяють активізації навчальної діяльності та враховують різні стилі навчання студентів [34].

Системи моніторингу та оцінювання включають цифрові інструменти дозволяють відстежувати прогрес студентів, адаптувати завдання відповідно до рівня підготовки та особливих потреб, а також формувати індивідуальні навчальні плани (ІНП) у режимі реального часу. За допомогою таких систем викладачі можуть відстежувати прогрес кожного студента, аналізувати результати та коригувати навчальний процес з урахуванням особливостей розвитку і здатностей здобувачів. Автоматизовані тестування, що підтримують адаптивний формат, дозволяють студентам проходити контроль знань у найбільш зручний для них спосіб, мінімізуючи стресові ситуації.

Дистанційні платформи та сервіси відеоконференцій стали особливо актуальними у зв'язку з пандемією COVID-19, однак вони мають важливе значення і для осіб з обмеженими можливостями. Завдяки можливості

навчатися без фізичної присутності у закладі освіти, студенти можуть уникати складнощів, пов'язаних із пересуванням, інфраструктурою чи іншими бар'єрами. Онлайн-чати, боти для допомоги в навчанні, платформи для обміну документами й створення спільних проектів надають додаткові можливості для інтеграції та комунікації.

Розробка електронних освітніх ресурсів з урахуванням потреб здобувачів з ООП базується на принципах універсального дизайну для навчання (Universal Design for Learning, UDL). Цей підхід передбачає забезпечення різних способів подання навчальної інформації, можливостей для демонстрації знань і мотивації навчання. Універсальний дизайн передбачає, що освітні матеріали створюються таким чином, щоб максимально охопити різні стилі сприйняття і засоби комунікації. Це дозволяє не лише студентам з особливими потребами, а й усім іншим учасникам освітнього процесу отримувати комфортний і доступний навчальний досвід. Реалізація UDL потребує співпраці педагогів, технічних фахівців, психологів і безпосередньо самих здобувачів освіти, що дозволяє врахувати широкий спектр індивідуальних особливостей.

Основними засадами UDL є такі:

1. Надання різних способів подання інформації (візуальний, аудіальний, тактильний);
2. Забезпечення різних варіантів демонстрації знань і умінь;
3. Створення мотиваційного середовища, що підтримує інтерес і активність студентів;
4. Реалізація цих принципів потребує тісної співпраці розробників контенту, педагогів, фахівців з інклюзивної освіти, а також самих студентів з ООП;
5. Приклади електронних ресурсів та платформ, що використовуються у вищій освіті України.

В українських закладах вищої освіти активно використовуються різноманітні платформи та ресурси, які сприяють інклюзивному навчанню:

– Moodle – широко розповсюджена платформа, що дозволяє адаптувати курси під потреби студентів з ООП, включно з можливістю використання озвучування текстів, субтитрів до відео та додаткових пояснень через спеціальні модулі для забезпечення доступності [30];

– Prometheus – національна платформа масових відкритих онлайн-курсів (MOOC) з субтитруванням, що робить їх доступними для студентів з вадами слуху;

– Google Workspace for Education – інтегрований набір інструментів для дистанційної роботи, зокрема Google Docs, Google Meet, які дозволяють організовувати навчання та спілкування у зручному форматі, що дозволяє зручно комунікувати навіть здобувачам з обмеженою мобільністю.

Наочно схему електронних освітніх ресурсів для здобувачів з особливими потребами показано на рис. 2.2.

Рисунок 2.2. – Електронні освітні ресурси для здобувачів освіти з особливими потребами

Водночас упровадження таких ресурсів супроводжується певними викликами.

Розробки університетських центрів інклюзії, які створюють власні електронні ресурси для підтримки студентів з ООП, включаючи адаптивні навчальні матеріали, інтерактивні посібники та методичні рекомендації.

Попри численні переваги, впровадження ЕОР для здобувачів з ООП стикається з низкою проблем:

1. Технічні обмеження: не всі ЗВО мають достатнє технічне оснащення або доступ до високошвидкісного інтернету, що ускладнює використання ресурсів;

2. Кадрові ресурси: недостатня кваліфікація педагогічних та технічних працівників у сфері розробки та впровадження інклюзивних цифрових технологій;

3. Фінансові питання: створення і підтримка якісних адаптивних ресурсів потребує значних інвестицій;

4. Психологічні та культурні бар'єри: недовіра або недостатня обізнаність серед викладачів і студентів щодо можливостей та переваг електронних ресурсів.

Проте сучасні тенденції в цифровізації освіти, а також активна підтримка державних і міжнародних програм інклюзії створюють умови для подальшого розвитку та удосконалення електронних ресурсів.

Електронні освітні ресурси для здобувачів вищої освіти з особливими потребами є ключовим елементом інклюзивного освітнього простору. Вони сприяють створенню доступного та гнучкого навчального середовища, яке адаптується до індивідуальних особливостей студентів. Розробка і впровадження таких ресурсів потребує комплексного підходу, дотримання принципів універсального дизайну та тісної співпраці між усіма учасниками освітнього процесу. Виклики, які стоять перед закладами вищої освіти, можуть бути подолані за допомогою інвестицій у технології, підвищення кваліфікації педагогів та розвитку нормативно-правової бази. У перспективі електронні освітні ресурси продовжать відігравати важливу роль у

забезпеченні якісної та доступної освіти для студентів з ООП, сприяючи їхній соціальній інтеграції та особистісному розвитку.

Перспективи розвитку електронних освітніх ресурсів для здобувачів з особливими потребами пов'язані з активним впровадженням штучного інтелекту, який дозволить більш точно і швидко адаптувати навчальний контент під індивідуальні особливості користувача. Залучення міжнародних проектів і досвіду допоможе українським ЗВО створювати більш якісні та доступні ресурси. Важливим є підвищення кваліфікації педагогічних працівників і спеціалістів у сфері цифрових технологій та інклюзивної освіти. На рівні держави необхідне формування чіткої нормативно-правової бази, яка стимулюватиме розвиток і впровадження таких ресурсів у вищих навчальних закладах.

Таким чином, електронні освітні ресурси для здобувачів вищої освіти з особливими потребами виступають основою створення рівних можливостей для навчання та розвитку. Вони сприяють формуванню інклюзивного освітнього простору, підтримують мотивацію і самостійність студентів, забезпечують адаптивність і гнучкість навчального процесу. Виклики, які існують на даному етапі, можуть бути подолані завдяки системній роботі на всіх рівнях освітньої системи та активному впровадженню інноваційних технологій.

2.3. Інформаційні системи управління інклюзивними процесами в університетах

Інклюзивна освіта в університетах – це складна, багаторівнева система, спрямована на забезпечення доступності та якісного навчання для всіх категорій студентів, включно з особами з особливими освітніми потребами. Інклюзія є не лише педагогічним, але й організаційно-технічним викликом, що потребує розробки і впровадження спеціалізованих інформаційних систем для управління інклюзивними процесами. Такі

системи мають на меті оптимізувати координацію, адміністрування і моніторинг навчання, підтримку студентів, а також забезпечення прозорості і ефективності управлінських рішень.

Інформаційні системи управління інклюзивністю (ISUI) – це комплекс апаратно-програмних засобів, що автоматизують збір, обробку, зберігання і аналіз даних про студентів із особливими освітніми потребами, а також функціонують як інструмент підтримки викладачів, адміністрації та супровідного персоналу. Головна мета ISUI – створити умови для персоналізованого навчання, що відповідає індивідуальним можливостям і потребам кожного студента, підвищуючи рівень їх успішності та соціальної інтеграції.

Інформаційні системи в освіті є одним із аспектів інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), що трансформують традиційні методи навчання і управління. У контексті інклюзивної освіти вони виконують функції адаптації навчального середовища до потреб студентів з різними фізичними, сенсорними, когнітивними чи психоемоційними особливостями.

Згідно з теорією соціального включення (social inclusion theory), освіта має бути доступною і прийнятною для всіх без дискримінації. ISUI допомагають реалізувати цю теорію через інструментальне забезпечення – наприклад, створення електронних карток студентів із зазначенням діагнозів та рекомендацій, автоматизоване планування навчального процесу з урахуванням корекційних заходів, моніторинг прогресу тощо.

Важливим аспектом є ідейний підхід до проектування таких систем – вони мають бути орієнтованими на користувача, забезпечувати простоту інтерфейсу, високий рівень доступності та безпеки даних. Крім того, інтеграція ISUI з іншими системами університету (LMS, бібліотеки, електронні журнали) дозволяє створити єдине інформаційне середовище.

Основні функції інформаційних систем управління інклюзивністю в університетах включають:

Реєстрація і облік студентів з особливими потребами. Система дозволяє зберігати медичні та психологічні довідки, індивідуальні навчальні плани, інформацію про підтримку, яку отримує студент (терапевтичні заняття, корекційні програми).

Моніторинг академічної успішності. Автоматизований збір даних про відвідуваність, оцінки, проходження тестів з урахуванням індивідуальних умов навчання.

Управління адаптованими навчальними матеріалами. Забезпечення доступу до електронних ресурсів, які відповідають різним типам порушень (наприклад, аудіокниги для студентів із вадами зору, субтитровані відео для осіб з порушеннями слуху).

Планування і координація корекційних заходів. Організація консультацій із психологами, логопедами, соціальними працівниками, відстеження виконання індивідуальних програм.

Комунікація між учасниками навчального процесу. Забезпечення зворотного зв'язку між студентом, викладачами, адміністрацією та супровідними службами через інтегровані чати, повідомлення та форуми.

Звітування та аналітика. Формування статистичних звітів про кількість студентів з різними потребами, ефективність застосованих методик підтримки, аналіз тенденцій успішності.

У світі існує низка прикладів впровадження ефективних ІСУІ в університетах. Наприклад, у США система Blackboard з додатковими модулями доступності дозволяє адаптувати навчальні курси під потреби студентів з інвалідністю, інтегруючи функції підтримки, аудіо- та відеоресурси з підписом, а також інструменти для спілкування зі студентами.

В Європі широко використовується система Moodle з плагінами для інклюзивного навчання, що дозволяє викладачам створювати адаптивні завдання, модулювати доступ до ресурсів і планувати індивідуальний навчальний маршрут.

В Україні поки що такі системи знаходяться на етапі впровадження. Наприклад, у деяких провідних університетах створені власні інформаційні портали для підтримки студентів з особливими освітніми потребами, які включають бази даних, календар заходів, систему повідомлень і дистанційний доступ до адаптованих ресурсів.

Законодавство України у сфері інклюзивної освіти визначає основні принципи, які мають забезпечувати рівні права та можливості для осіб з інвалідністю у здобутті освіти. Відповідно до Закону України «Про освіту» (2017) та Закону «Про фахову передвищу освіту» (2020), вищі навчальні заклади зобов'язані створювати умови для навчання студентів з особливими освітніми потребами.

На рівні нормативно-правових актів також передбачені вимоги до інформаційного забезпечення інклюзивних процесів. Зокрема, Кабінет Міністрів України у постанові № 800 від 27 серпня 2014 року «Про затвердження Державної програми забезпечення рівних прав і можливостей осіб з інвалідністю» визначає необхідність використання інформаційних технологій для створення безбар'єрного освітнього середовища.

Відповідно до міжнародних стандартів, зокрема Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, освіта повинна бути інклюзивною на всіх рівнях, що передбачає відповідальність навчальних закладів за організацію таких систем управління [9].

Впровадження ІСУІ стикається з низкою технічних і організаційних проблем. По-перше, необхідно забезпечити сумісність нових систем з існуючими університетськими інформаційними ресурсами – LMS, електронними журналами, бібліотечними базами. По-друге, питання безпеки персональних даних є надзвичайно актуальними через конфіденційність медичної та психологічної інформації.

Організаційно важливим є навчання персоналу університету – як викладачів, так і адміністративних працівників – роботі з новими технологіями та забезпечення їх мотивації до впровадження інноваційних

методів управління. Важливо також враховувати потреби самих студентів у формуванні зручних і зрозумілих інтерфейсів.

Фінансове забезпечення залишається суттєвим бар'єром, адже створення і підтримка таких систем вимагає значних ресурсів. Тому важливо розробляти стратегії залучення державного фінансування, грантів, партнерств із приватним сектором та міжнародними організаціями.

Сучасні тенденції розвитку ІСУІ пов'язані з інтеграцією технологій штучного інтелекту, машинного навчання та великих даних. Це дозволяє створювати прогностичні моделі, які можуть передбачати потреби студентів, автоматично підбирати оптимальні методики підтримки, а також аналізувати ефективність навчальних програм.

Використання мобільних додатків відкриває можливості для оперативної комунікації та забезпечення постійної підтримки студентів, незалежно від їх місця перебування. Хмарні технології сприяють масштабуванню систем і підвищенню їх доступності.

Також важливим напрямом є розвиток відкритих освітніх ресурсів, які можна адаптувати для потреб різних категорій студентів. Інтеграція таких ресурсів в ІСУІ забезпечує гнучкість і доступність освітнього процесу.

Інформаційні системи управління інклюзивними процесами в університетах є ключовим елементом створення сучасного, доступного та ефективного освітнього середовища. Вони забезпечують персоналізований підхід, організовують координацію дій усіх учасників навчального процесу і сприяють моніторингу та оцінці результатів.

Для подальшого розвитку необхідно подолати технічні, організаційні та фінансові бар'єри, а також формувати культуру інклюзивності серед викладачів і студентів. Застосування сучасних технологій, зокрема штучного інтелекту, відкриває нові перспективи для підвищення якості освіти і соціальної інтеграції студентів з особливими освітніми потребами.

Ось порівняльна таблиця інформаційних систем управління інклюзивністю (ISUI), що використовуються в університетах для підтримки студентів з особливими освітніми потребами:

Таблиця 2.1 – порівняльна таблиця інформаційних систем управління інклюзивністю (ISUI), що використовуються в університетах для підтримки студентів з особливими освітніми потребами

Система / Платформа	Основні функції	Посилання
Blackboard Learn	Управління курсами, оцінювання, комунікація	Детальніше
Moodle з плагінами	Відкрита LMS з широкими можливостями налаштування	ReadSpeaker для Moodle
Sudile AI Plugins для Moodle	AI-плагіни для персоналізації навчання	Sudile AI Plugins
ATutor	Відкрита LMS з акцентом на доступність	ATutor

Зважаючи на вищезазначене, можна стверджувати, що:

1. Blackboard Learn пропонує вбудовані інструменти для забезпечення доступності, такі як Anthology Ally, що дозволяє викладачам перевіряти та покращувати доступність навчальних матеріалів;
2. Moodle завдяки своїй відкритій архітектурі дозволяє інтегрувати різноманітні плагіни, такі як ReadSpeaker для озвучування тексту та H5P для створення інтерактивного контенту, що сприяє інклюзивному навчанню [30];
3. Sudile AI Plugins додають можливості штучного інтелекту до Moodle, забезпечуючи персоналізований підхід до навчання та підтримку студентів з особливими потребами;

4. ATutor є платформою, спеціально розробленою з урахуванням потреб користувачів з інвалідністю, забезпечуючи повну доступність інтерфейсу та контенту;

Отже, Інформаційні системи управління інклюзивною освітою (ІСУІ) відіграють ключову роль у забезпеченні рівного доступу до навчання для студентів з особливими освітніми потребами. Їх впровадження сприяє персоналізації освітнього процесу, ефективному адмініструванню, моніторингу академічної успішності та інтеграції студентів у повноцінне університетське середовище. При цьому ІСУІ не лише оптимізують технічні та організаційні аспекти інклюзії, а й реалізують принципи соціального включення через використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Успішна реалізація таких систем вимагає подолання низки викликів: технічної сумісності, захисту персональних даних, підготовки персоналу та забезпечення належного фінансування. Сучасні тренди – зокрема використання штучного інтелекту, мобільних і хмарних технологій – відкривають нові можливості для розвитку інклюзивного освітнього середовища.

Інтеграція інноваційних платформ, таких як Blackboard, Moodle із плагінами, Sudile AI та ATutor, демонструє реальні приклади ефективної підтримки інклюзивного навчання в університетах. Це підкреслює необхідність подальших інвестицій у цифрову інфраструктуру та розвиток культури інклюзивності в українських закладах вищої освіти.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО- ДОКУМЕНТАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗІЇ У ВИЩІЙ ОСВІТІ

3.1. Цифрова трансформація інклюзивного освітнього простору

Цифрова трансформація освіти є однією з ключових тенденцій ХХІ століття, що суттєво змінює не лише зміст і форми навчання, а й загальну філософію освітнього процесу. З появою новітніх цифрових інструментів та технологій, система освіти отримала змогу ефективніше відповідати на виклики часу, зокрема пов'язані з інклюзією. Інклюзивна освіта вимагає адаптивних, гнучких і відкритих рішень, що дають змогу кожному здобувачу освіти реалізувати свій потенціал, незважаючи на фізичні, сенсорні чи когнітивні обмеження. У цьому контексті цифровізація відіграє не лише роль засобу підтримки, а й стає потужним рушієм якісних змін [38].

Інклюзивне освітнє середовище передбачає наявність умов, які забезпечують рівний доступ до якісної освіти для всіх здобувачів незалежно від їхніх особливих освітніх потреб. Це означає, що навчальні матеріали мають бути доступними у різних форматах, комунікація – багатоканальною, а навчальні платформи – адаптивними. Саме цифрові технології здатні забезпечити необхідну різноманітність засобів представлення навчального контенту, способів взаємодії й оцінювання.

Одним із базових концептів цифрової трансформації інклюзивної освіти є універсальний дизайн навчання (UDL – Universal Design for Learning). Це підхід, що передбачає розробку навчальних програм, які враховують різноманітні потреби студентів ще на етапі створення, а не шляхом подальшої адаптації. UDL базується на трьох основних принципах: забезпечення множинних засобів сприйняття інформації (візуальні, аудіальні, тактильні тощо), надання варіативності способів демонстрації знань (тестування, проекти, усні відповіді тощо), а також підтримка

мотивації та залучення студентів через диференціацію завдань, гейміфікацію, елементи самостійного вибору.

Інструменти, що застосовуються в цифровому інклюзивному середовищі, можуть бути дуже різноманітними. Наприклад, адаптивні освітні платформи автоматично підлаштовуються під потреби користувача, змінюючи темп, рівень складності або форму подання матеріалу. Мультимедійні ресурси з субтитрами, жестовою мовою або аудіоописами дозволяють залучати до навчання осіб із порушенням слуху або зору. Віртуальні лабораторії та симуляції створюють умови для експериментальної діяльності, що інакше була б недоступною через фізичні обмеження. Мобільні додатки забезпечують зручність і гнучкість навчання, даючи змогу опановувати матеріал у зручному ритмі.

Цифровізація освіти також тісно пов'язана з трансформацією управлінських процесів у закладах освіти. У контексті інклюзії це означає, зокрема, ведення електронних реєстрів студентів з особливими освітніми потребами, формування індивідуальних навчальних маршрутів з урахуванням потреб і можливостей кожного здобувача, автоматизацію обліку академічних досягнень, створення цифрових профілів навчання. Електронні сервіси зворотного зв'язку, онлайн-опитування, чати підтримки – усе це елементи нової системи комунікації, що забезпечує прозорість і відкритість навчального процесу.

В Україні цифрова трансформація інклюзивної освіти ще перебуває на етапі становлення, однак уже спостерігаються важливі позитивні тенденції. Наприклад, розробка національних платформ для дистанційного навчання з елементами інклюзивності, створення електронних бібліотек, що містять адаптовані навчальні ресурси, запровадження стандартів цифрової доступності для освітніх платформ і контенту. Заклади вищої освіти починають активніше впроваджувати новітні технології, зокрема засоби доповненої та віртуальної реальності, що створюють нові можливості для інклюзивного навчання.

Однак на цьому шляху залишається чимало викликів. Передусім, це недостатня цифрова грамотність частини педагогів, брак ресурсів для впровадження складних технологічних рішень, а також потреба в нормативному забезпеченні цифрової інклюзії. Важливо не просто забезпечити наявність технічних засобів, але й навчити педагогів, студентів і адміністраторів ефективно ними користуватися. Потрібні системні програми підвищення кваліфікації, створення спільнот практиків, обмін досвідом між закладами освіти, впровадження пілотних проєктів із подальшим масштабуванням успішних практик.

Особливої уваги заслуговує питання етики в контексті цифрової інклюзії. Розробка й використання штучного інтелекту, систем автоматизованого оцінювання, чат-ботів і інших технологій повинні відбуватися з урахуванням принципів недискримінації, конфіденційності та прозорості. Також варто забезпечити участь представників спільнот осіб з інвалідністю у створенні й апробації нових освітніх продуктів, щоб гарантувати їхню відповідність реальним потребам користувачів.

Цифрова трансформація інклюзивного освітнього простору вимагає також міжсекторальної взаємодії: участі не лише освітян, а й розробників програмного забезпечення, фахівців з ІТ-безпеки, дизайнерів, представників громадських організацій, органів влади. Це дає змогу створювати комплексні, якісні та ефективні рішення. Важливу роль відіграє підтримка на державному рівні – як фінансова, так і нормативна. Законодавча база має стимулювати розвиток інновацій, створення інфраструктури цифрової інклюзії, гарантувати права здобувачів освіти на доступ до якісного навчання [33].

Підсумовуючи, варто зазначити, що цифрова трансформація інклюзивної освіти є багатовимірним процесом, який охоплює технологічні, педагогічні, організаційні та соціальні аспекти. Вона не є просто модернізацією інструментів або заміною паперових носіїв електронними. Йдеться про зміну парадигми: від моделі, орієнтованої на «середнього»

студента, до системи, здатної враховувати індивідуальні освітні траєкторії кожного. Успіх цього процесу залежить від злагоджених дій на всіх рівнях – від політичного керівництва до повсякденної практики викладачів.

Таким чином, цифрова трансформація інклюзивного освітнього простору – це ключ до забезпечення справжньої рівності можливостей у навчанні, засіб реалізації прав людини на освіту та шлях до формування суспільства, в якому кожен має змогу навчатися, розвиватися й бути повноцінним учасником соціального життя.

Рисунок 3.1 – Структура цифрового інклюзивного освітнього середовища

Представлений рисунок демонструє ключові компоненти цифрового інклюзивного освітнього середовища, що взаємодіють між собою для створення максимально комфортних та ефективних умов навчання для всіх категорій здобувачів освіти. Зокрема, виділяються такі елементи як адаптивні освітні платформи, мультимедійні ресурси, інструменти підтримки зворотного зв'язку та індивідуалізації навчальних маршрутів. Кожен із цих компонентів має важливу роль у забезпеченні рівних

можливостей доступу до якісної освіти незалежно від фізичних або когнітивних обмежень учасників освітнього процесу.

Завдяки цифровим технологіям відбувається не просто трансформація форм навчання, а радикальна зміна педагогічних підходів: від уніфікованих стандартів до гнучких, індивідуалізованих освітніх траєкторій. Це, своєю чергою, сприяє підвищенню мотивації студентів, розширенню їхніх компетенцій та інтеграції у соціум.

Цифрова трансформація створює умови для реалізації принципів інклюзивності, забезпечуючи різноманітність освітніх ресурсів та методів подання інформації, що враховують особливі потреби кожного здобувача.

Універсальний дизайн навчання (UDL) виступає ефективним педагогічним підходом, який закладає інклюзивність у структуру освітніх програм з самого початку, що сприяє уникненню додаткових адаптацій і корекцій.

Впровадження цифрових інструментів вимагає комплексного підходу, який охоплює технічні, педагогічні та організаційні аспекти, включно з підвищенням кваліфікації педагогів і створенням нормативно-правових умов.

В Україні процес цифрової інклюзії перебуває на початковому етапі, але має значний потенціал розвитку, особливо за умови активної державної підтримки, міжсекторальної співпраці та залучення громадських ініціатив.

Етичні питання та участь спільнот осіб з інвалідністю є ключовими для створення ефективних, безпечних і орієнтованих на реальні потреби користувачів цифрових освітніх рішень.

Таким чином, цифрова трансформація інклюзивної освіти – це не лише технологічний виклик, а й можливість сформувати нову, більш справедливу і доступну систему освіти, де кожен учень зможе реалізувати свій потенціал повною мірою.

3.2. Використання штучного інтелекту та адаптивних технологій для підтримки інклюзії

Штучний інтелект відіграє дедалі важливішу роль у трансформації освітнього простору, особливо в контексті інклюзивної освіти. Завдяки можливостям автоматизації, аналізу даних та персоналізації навчання, ШІ може суттєво покращити доступність, ефективність і результативність навчального процесу для студентів з особливими освітніми потребами. Особливої актуальності ці процеси набувають у період цифрової трансформації, коли освітні установи все більше інтегрують інноваційні технології в навчальні практики. ШІ забезпечує індивідуалізацію підходів, адаптацію матеріалів та створення сприятливого середовища для всіх учасників освітнього процесу [41].

Суттєву роль у цьому відіграють адаптивні технології, які взаємодіють із системами штучного інтелекту. Такі технології дозволяють створити динамічне освітнє середовище, що реагує на потреби конкретного користувача, автоматично змінює рівень складності завдань, формат подання матеріалів, пропонує додаткові підказки або альтернативні шляхи досягнення навчальних цілей. Вони особливо корисні для осіб із порушеннями зору, слуху, моторики або з розладами аутистичного спектра. Завдяки гнучкості та персоналізації адаптивні системи здатні зменшити бар'єри в навчанні і сприяти більш повноцінній участі таких студентів в освітньому процесі.

Одним із головних напрямів використання ШІ є персоналізоване навчання. Системи штучного інтелекту аналізують академічну успішність кожного студента, визначають індивідуальні потреби, темп засвоєння інформації, рівень складності завдань і пропонують адаптований зміст. Наприклад, студент, який має труднощі з розумінням теоретичного матеріалу, може отримати додаткові пояснення, альтернативні приклади або візуальні ілюстрації. Це забезпечує більш глибоке розуміння і сприяє

академічному зростанню незалежно від початкового рівня підготовки або фізичних чи когнітивних особливостей.

Ще одним важливим напрямом є впровадження інтелектуальних тьюторів або цифрових помічників. Вони виконують функції віртуальних репетиторів, здатних вести діалог, ставити запитання, надавати роз'яснення та контролювати процес навчання. Такі системи, як IBM Watson Tutor або Duolingo AI, уже демонструють значний потенціал у наданні оперативної допомоги студентам, що особливо важливо для осіб, які навчаються дистанційно або мають обмеження в комунікації з викладачем. Віртуальні помічники можуть працювати цілодобово, що надає гнучкість та постійну підтримку в навчальному процесі.

Розпізнавання мовлення та тексту також є важливою складовою адаптивного навчального середовища. Технології автоматичного перетворення мовлення в текст (ASR) та тексту в мовлення (TTS) широко застосовуються для підтримки студентів із порушеннями слуху або зору. Наприклад, Google Live Transcribe або Microsoft Azure Speech Services дозволяють автоматично трансформувати мовлення викладача в текстовий формат або навпаки – читати текст уголос для тих, хто не може читати з екрана. Це значно полегшує сприйняття інформації та розширює доступ до навчальних матеріалів [44].

Сучасні дослідження у сфері комп'ютерного зору дозволяють розробляти системи для автоматизованого перекладу жестової мови. Такі рішення перетворюють жести в текст або звукові повідомлення, тим самим забезпечуючи можливість комунікації для осіб із порушеннями слуху. Попри технічні виклики, ці технології відкривають нові горизонти інклюзивності та доступності. У майбутньому вони можуть стати невід'ємною частиною навчального процесу в інклюзивних класах і закладах вищої освіти.

Системи підтримки прийняття рішень для викладачів та адміністрацій вищих навчальних закладів – ще один приклад використання штучного

інтелекту. Вони дозволяють здійснювати аналітику навчального прогресу, виявляти ризики академічної неуспішності, пропонувати ефективні методики навчання для конкретних груп студентів. Такі аналітичні панелі (дашборди) надають інформацію про успішність, активність, відвідуваність студентів, що дає змогу оперативно реагувати на проблеми та індивідуально підтримувати кожного студента.

На ринку освітніх технологій уже доступні приклади практичного використання ШІ в інклюзивній освіті. Платформа Scribely автоматично створює доступний опис візуального контенту, що є критично важливим для незрячих студентів. Застосунок Seeing AI від Microsoft описує навколишнє середовище, текст, обличчя і навіть емоції співрозмовника. Також існують системи на кшталт AI Reading Assistants, які інтегруються в платформи дистанційного навчання і допомагають студентам із дислексією або іншими когнітивними труднощами в засвоєнні текстового матеріалу [44].

На практиці вже сьогодні існує низка інструментів, що ефективно використовуються в інклюзивній освіті за допомогою ШІ:

Seeing AI – застосунок Microsoft, що озвучує текст, розпізнає обличчя, об'єкти, валюти й навіть емоції співрозмовника. Надзвичайно корисний для людей із порушеннями зору <https://www.microsoft.com/en-us/ai/seeing-ai>

Scribely – платформа, яка за допомогою ШІ створює описи для зображень, інфографіки та відео, що є ключовим для доступності візуального контенту.

Equatio – інструмент, який дозволяє студентам диктувати математичні рівняння або вводити їх через рукопис, після чого ШІ перетворює ці дані в цифровий формат. Дуже корисно для студентів із дисграфією або моторними порушеннями [39].

Duolingo Max – оновлена версія популярного застосунку з вбудованим GPT-4, що діє як віртуальний репетитор: відповідає на запитання, пояснює помилки та веде діалог.

Otter.ai – сервіс транскрипції мовлення в текст у реальному часі, який допомагає студентам із порушеннями слуху або тим, хто краще сприймає інформацію у візуальному форматі [41].

Jellybean – навчальний застосунок на основі ШІ, створений спеціально для дітей з аутизмом; він адаптує завдання з урахуванням емоційного стану та сенсорної чутливості.

Наочно приклади використання ШІ та адаптивних технологій в інклюзивній освіті зображено в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – Приклади використання ШІ та адаптивних технологій в інклюзивній освіті

Назва інструменту	Призначення	Цільова аудиторія	Основні функції
Seeing AI (Microsoft)	Допомога людям з вадами зору в орієнтації та сприйнятті інформації	Студенти з порушеннями зору	Озвучування тексту, розпізнавання облич, предметів, тексту, емоцій
Scribely	Забезпечення доступності зображень і візуального контенту	Студенти з вадами зору	Автоматичне створення описів до зображень, інфографіки та відео
Duolingo Max	Персоналізоване вивчення мов за допомогою AI	Усі студенти, зокрема з труднощами комунікації	Віртуальний репетитор, пояснення помилок, симульовані діалоги
Equatio	Спрощення введення математичних формул для осіб з моторними порушеннями	Студенти з дисграфією, моторними труднощами	Рукописне або голосове введення формул, конвертація в цифровий вигляд
Otter.ai	Транскрипція мовлення в текст у реальному часі	Студенти з порушеннями слуху	Створення текстових нотаток із лекцій або зустрічей
Jellybean	Адаптивне навчання для дітей з аутизмом	Діти з аутизмом або сенсорними порушеннями	Адаптація контенту за емоційним станом, зниження сенсорного навантаження
AI Reading Assistants	Підтримка в читанні та розумінні текстів	Студенти з дислексією та когнітивними порушеннями	Озвучування тексту, роз'яснення складних фрагментів, інтеграція в освітні платформи

Інтеграція ІІІ у вже існуючі освітні платформи, як-от Moodle із плагінами Sudile AI, дозволяє покращити взаємодію між студентами і викладачами, формувати прогностичні моделі академічного успіху, вчасно виявляти потребу в інтервенції. Завдяки цьому підвищується ефективність навчального процесу, знижується рівень відсіву та посилюється підтримка для студентів із ООП.

Однак широке впровадження ІІІ в освіті супроводжується низкою етичних, правових і безпекових викликів. Перш за все, це питання конфіденційності персональних даних студентів, які обробляються системами штучного інтелекту. Також важливими є питання уникнення дискримінації, прозорості алгоритмів, відповідальності за прийняті рішення. Необхідно забезпечити нормативно-правову базу, яка б регламентувала використання ІІІ в освітньому процесі, а також відповідну підготовку викладачів до роботи з такими інструментами.

В Україні впровадження ІІІ в інклюзивній освіті перебуває на початковому етапі, однак існує значний потенціал для розвитку. Важливу роль можуть відігравати пілотні проекти, стартапи, наукові дослідження, а також міжнародні партнерства, що забезпечують обмін досвідом і ресурсами. Державна підтримка інновацій, стратегічне планування, підготовка кваліфікованих кадрів та формування цифрової культури інклюзії є необхідними умовами успішного впровадження ІІІ в освітнє середовище.

У найближчі роки очікується активне впровадження новітніх підходів, таких як емпатичні системи ІІІ, здатні розпізнавати емоційний стан студентів і адаптувати навчальний процес відповідно до настрою, рівня стресу або мотивації. Це дозволить створити ще більш чутливе до індивідуальних потреб середовище, особливо важливе для учнів з тривожними розладами, аутизмом або іншими психоемоційними особливостями.

Також активно розвивається напрям нейроадаптивних технологій, які базуються на аналізі нейрофізіологічних сигналів користувача (наприклад, за допомогою EEG-гарнітур). Це дає змогу відстежувати рівень концентрації, втому чи зацікавленість у реальному часі та змінювати темп і спосіб подачі матеріалу відповідно до цих показників.

Ще одним важливим напрямом є віртуальна та доповнена реальність, які в поєднанні з ШІ можуть створювати навчальні симуляції, що імітують реальні життєві ситуації. Це особливо цінно для студентів з особливими освітніми потребами, які потребують багатоканального сприйняття інформації або навичок соціальної взаємодії. Такі технології не лише підвищують залученість, а й допомагають адаптуватися до соціального середовища в безпечних умовах. Наочно інтеграцію ШІ в інклюзивну освіту показано на рисунку 3.2.

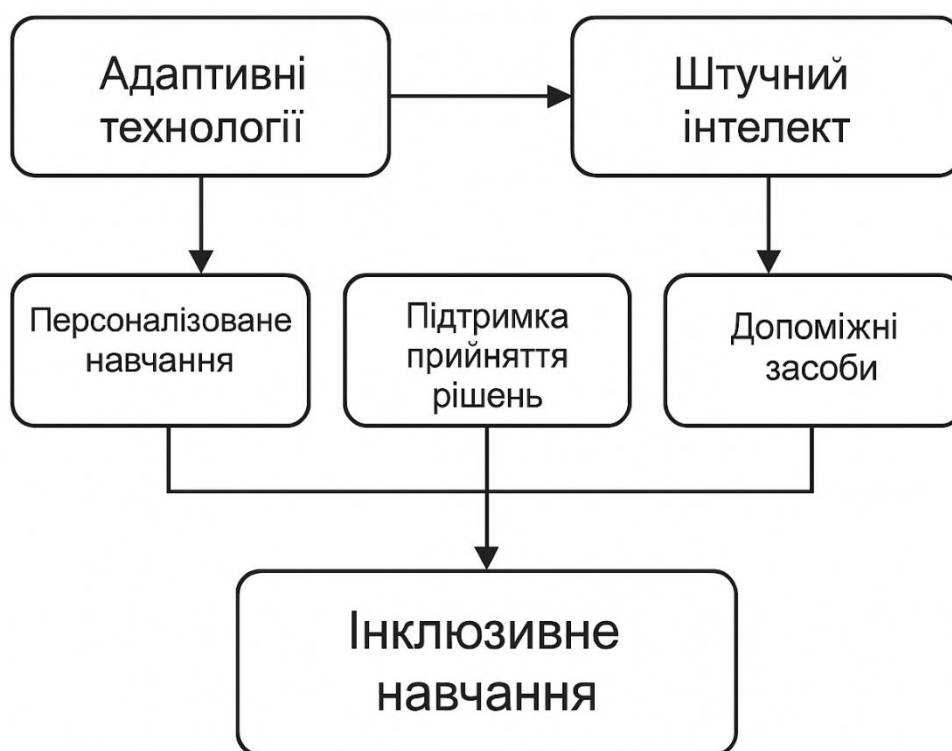

Рисунок 3.2 – Інтеграція ШІ в інклюзивну освіту

Окрему увагу слід приділити цифровій грамотності педагогів. Навіть найсучасніші інструменти залишаються неефективними, якщо викладачі не

готові ними користуватися. Це вимагає нових підходів до підготовки освітян – включення тем з ШІ, інклюзії та цифрової педагогіки у програми підвищення кваліфікації. Також необхідне створення інституційної підтримки на рівні закладів освіти – технічного супроводу, наставництва, центрів цифрової інклюзії [34].

Ефективне впровадження ШІ в інклюзивній освіті можливе лише за умови тісної співпраці між освітянами, ІТ-розробниками, соціальними працівниками, психологами, батьками та самими студентами. Така міждисциплінарна взаємодія дозволяє створювати комплексні рішення, що враховують освітні, емоційні, технічні та соціальні аспекти. Успішні приклади подібної співпраці вже реалізуються в деяких європейських країнах через інноваційні освітні хаби та інкубатори освітніх технологій.

Таким чином, штучний інтелект і адаптивні технології відкривають нові можливості для підтримки інклюзивної освіти. Їх впровадження дозволяє не лише забезпечити рівність доступу до знань, а й формувати нову якість освітнього процесу, орієнтовану на потреби кожного студента. Це важливий крок до створення відкритого, справедливого і технологічно розвиненого освітнього простору, де кожен має шанс на успіх і самореалізацію.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження визначено, що:

1) Інформаційно-документаційне забезпечення є невід'ємною складовою ефективного освітнього менеджменту, оскільки забезпечує повноту, актуальність і доступність інформації, необхідної для управлінської діяльності. Саме через чітко налагоджений документообіг, використання сучасних інформаційних систем та аналітичних інструментів здійснюється стратегічне планування, організація освітнього процесу, контроль якості та прийняття обґрунтованих рішень. Управління в освіті, яке поєднує адміністративні, педагогічні та соціальні аспекти, потребує сучасного підходу до інформаційної підтримки, зокрема автоматизації процесів, цифрового документообігу та захисту персональних даних. У цьому контексті інформаційно-документаційні ресурси стають не лише технічним, а й концептуальним інструментом трансформації освітнього середовища. Отже, саме інформаційно-документаційне забезпечення є тією основою, яка дозволяє системі освіти бути гнучкою, прозорою, адаптивною до викликів часу та орієнтованою на якість і результат.

Інклюзія в освіті є невіддільним елементом сучасної гуманістичної освітньої політики, яка орієнтована на забезпечення рівного доступу до якісного навчання для всіх учнів. Вона ґрунтується на засадах рівності, поваги до різноманіття, індивідуального підходу та соціальної справедливості. Ефективна реалізація інклюзивної освіти можлива лише за умови належного нормативно-правового регулювання та інституційної підтримки. До ключових нормативно-правових документів, що забезпечують правові основи інклюзивної освіти, належать на міжнародному рівні: Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю (2006), зокрема стаття 24; Саламанкська декларація та Рамкові дії з освіти осіб з особливими потребами (1994); Лісабонська стратегія; Рекомендації Ради Європи щодо рівності та доступності в освіті; Принципи Болонського

процесу в контексті Європейського простору вищої освіти (ЕНЕА); на вітчизняному: Закон України «Про освіту» (2017), стаття 19; Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020); Постанова Кабінету Міністрів України № 872 від 15.08.2011 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах»; Постанова КМУ № 545 від 12.07.2017 «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр»; нормативно-правові акти Міністерства освіти і науки України: накази, методичні рекомендації, листи тощо. Ці документи формують правове поле, що дозволяє забезпечити не лише фізичну доступність освіти для дітей з особливими освітніми потребами, а й їхню повноцінну участь у навчальному процесі, соціальній взаємодії та розвитку потенціалу. Розбудова інклюзивного середовища вимагає не лише технічного й кадрового забезпечення, а й зміни суспільної свідомості у напрямку прийняття, підтримки та толерантності;

2) Упровадження інклюзивної освіти у ЗВО неможливе без чітко налагодженої системи документації, яка забезпечує нормативне, організаційне та методичне підґрунтя освітнього процесу. Така документація включає: нормативно-правові акти (закони України, накази МОН); локальні нормативні документи закладів освіти; індивідуальні навчальні плани та програми; навчально-методичні матеріали з інклюзивних практик; договори про співпрацю з ІРЦ, батьками, службами підтримки; електронні ресурси для моніторингу та адаптації навчання. Цілісна документаційна система сприяє реалізації прав студентів з особливими освітніми потребами, підвищенню якості освітніх послуг та розвитку інклюзивної культури в університетах. Вона повинна відповідати вимогам чинного законодавства, включаючи захист персональних даних, та постійно оновлюватися відповідно до сучасних потреб і викликів;

3) електронні освітні ресурси відіграють ключову роль у забезпеченні доступної та якісної вищої освіти для здобувачів з особливими потребами, оскільки дозволяють подолати бар'єри традиційного освітнього середовища

завдяки гнучкій адаптації до індивідуальних потреб. Вони включають навчальні платформи, програмне забезпечення для адаптації контенту, інтерактивні ресурси, системи оцінювання та дистанційні сервіси, що підтримують інклюзивне навчання. В основі розробки таких ресурсів лежать принципи універсального дизайну для навчання, які передбачають різноманітні способи подання інформації, демонстрації знань і створення мотиваційного середовища. В українських ЗВО активно використовуються платформи Moodle, Prometheus, Google Workspace, проте існують і проблеми, пов'язані з технічними, кадровими, фінансовими та психологічними бар'єрами. Перспективи розвитку електронних ресурсів полягають у використанні штучного інтелекту, міжнародного досвіду, підвищенні кваліфікації фахівців та формуванні відповідної нормативно-правової бази. Отже, електронні освітні ресурси є основою інклюзивного навчального середовища, яке сприяє рівним можливостям, мотивації, самостійності та успішній інтеграції студентів з особливими освітніми потребами у суспільство;

4) Інформаційні системи управління інклюзивними процесами в університетах є ключовим інструментом для забезпечення доступної, якісної та персоналізованої освіти для студентів з особливими освітніми потребами. Вони сприяють оптимізації організаційних процесів, моніторингу академічної успішності та координації корекційних заходів. ІСУІ забезпечують взаємодію між усіма учасниками освітнього процесу, інтегруючи дані з різних джерел в єдине інформаційне середовище. Використання таких систем дозволяє реалізувати принципи соціального включення, враховуючи індивідуальні потреби кожного студента. Незважаючи на потенціал, впровадження ІСУІ супроводжується викликами – технічними, організаційними, фінансовими та кадровими. Інноваційні підходи, зокрема штучний інтелект, хмарні технології та мобільні додатки, відкривають нові можливості для підтримки інклюзивного навчання. Ефективне впровадження світових практик, як-от Moodle, Blackboard чи

ATutor, підкреслює важливість розвитку цифрової інфраструктури в українській освіті;

5) перспективи розвитку інформаційно-документаційного забезпечення інклюзії у вищій освіті полягають в інтеграції цифрових технологій, які забезпечують гнучкий доступ до навчального контенту, індивідуалізацію освітніх траєкторій та універсальний дизайн навчання. Цифрові платформи, мультимедійні ресурси, адаптивні системи та інструменти зворотного зв'язку сприяють створенню доступного освітнього середовища для всіх категорій здобувачів, зокрема осіб з особливими потребами. Важливою умовою ефективного впровадження цифрової інклюзії є підвищення цифрової грамотності педагогів, нормативно-правова підтримка, міжсекторальна взаємодія та врахування етичних аспектів. Такий підхід дає змогу формувати справедливу, інклюзивну та сучасну систему вищої освіти, орієнтовану на потреби кожного здобувача.

Штучний інтелект (ШІ) та адаптивні технології значно покращують інклюзивну освіту, забезпечуючи персоналізацію навчання, автоматизацію і доступність освітнього процесу для студентів з особливими потребами. ШІ аналізує індивідуальні потреби, адаптує матеріали, створює сприятливе середовище, а інтелектуальні тьютори й цифрові помічники надають постійну підтримку, особливо у дистанційному навчанні. Розпізнавання мовлення, тексту та жестової мови допомагає студентам із порушеннями слуху, зору чи моторики краще сприймати інформацію. Системи підтримки викладачів сприяють своєчасному виявленню академічних труднощів і оптимізації методик навчання. В Україні впровадження ШІ в інклюзивну освіту лише починається, але має великий потенціал завдяки пілотним проєктам, міжнародній співпраці та державній підтримці. Важливими є також етичні та правові питання, зокрема захист персональних даних і прозорість алгоритмів. У перспективі очікується розвиток емпатичних систем ШІ, нейроадаптивних технологій та застосування віртуальної і

доповненої реальності, що ще більше підвищить ефективність і доступність інклюзивної освіти.

Отже, виконано поставлені завдання й досягнуто основної мети дослідження.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Авдєєва С. О. Формування готовності керівників освітніх організацій до управління в умовах інклюзії. *Проблеми сучасної психології*. 2018. № 1 (13). С. 16–21.
2. Амїрбеков Г. Д. Через інклюзивну освіту до толерантного суспільства: освітньо-комунікаційний аспект. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Соціальні комунікації*. 2013. № 1074, вип. 5. С. 47–51.
3. Аніщук А. М. Підготовка майбутніх вихователів до роботи з дітьми в умовах інклюзивної освіти. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Серія : Психолого-педагогічні науки*. 2013. № 5. С. 213–218.
4. Басалюк Н. М. Методична робота вчителя-логопеда в аспекті інклюзивної освіти. *Актуальні питання корекційної освіти*. 2010. Вип. 1. С. 29–35.
5. Бойко В. О. Інклюзивна освіта: до питання визначення поняття та особливостей її запровадження. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Серія : Психолого-педагогічні науки*. 2012. № 4. С. 7–10.
6. Давиденко Г. В. Упровадження соціальної інклюзії у закладах вищої освіти: бар'єри та шляхи їх подолання. *Bulletin of Alfred Nobel University. Series «Pedagogy and Psychology»*. 2018. Т. 2, № 16. С. 123–128. URL: <https://doi.org/10.32342/2522-4115-2018-16-20> (дата звернення: 03.05.2025).
7. Діденко А. Н. Сучасне діловодство : навч. посіб. / А. Н. Діденко. – 5-те вид. – Київ : Либідь, 2006. – 383 с.
8. Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять : ДСТУ 2732-2004. – Введ. 28. 05. 2004. – Київ : Держстандарт України, 1994. – 31 с.

9. Довідник для роботи з інклюзивними документами / уклад. О. С. Шелковська. Київ : Всеосвіта, 2021. 59 с.
10. Загорецька О. М. Службові документи сучасної організації: довідник / О. М. Загорецька. – Київ : МедіаПро, 2005. – 118 с.
11. Індекс інклюзії : розвиток навчання та участі в життєдіяльності шкіл / за ред. Т. Бут, М. Ейнскоу. Київ : Плеяди, 2015. 190 с.
12. Інклюзивне освітнє середовище у закладах вищої освіти / Л. Шелудченко та ін. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2024. Т. 25, № 1. С. 138–146. URL: [https://doi.org/10.35387/od.1\(25\).2024.138-146](https://doi.org/10.35387/od.1(25).2024.138-146) (дата звернення: 04.02.2025).
13. Козуля В. Інклюзивне освітнє середовище: сутність та особливості. Молодь і ринок. 2021. № 5/184. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2020.216352> (дата звернення: 12.04.2025).
14. Колупаєва А. А. Основи інклюзивної освіти : навч.-метод. посіб. – Київ : А. С. К., 2012. 308 с.
15. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Інклюзивна освіта: від основ до практики: монографія. Київ : АТОПОЛ, 2016. 152 с.
16. Корольов В. Використання штучного інтелекту в освітньому середовищі ЗВО. *Перспективи та інновації науки*. 2023. № 14(32). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-14\(32\)-228-236](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-14(32)-228-236) (дата звернення: 04.02.2025).
17. Коцюк Ю.А., Данилець Ю. О. Системи електронного документообігу у вищому навчальному закладі: тенденції та перспективи впровадження. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка». Острог : Вид-во НУ»ОА», травень 2016. № 1(29). с. 71–75.
18. Мотуз Т. І. Інформаційно-комунікаційні технології в інклюзивному середовищі закладу освіти. Збірник наукових праць

Уманського державного педагогічного університету. 2021. Вип. 2. С. 179–184.

19. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. М. А. Порошенко. Київ : 2018. 252 с.

20. Павленко К.. Філософія інклюзії в освіті. *Multiversum. Philosophical almanac*. 2019. № 3-4. С. 184–195. URL: <https://doi.org/10.35423/2078-8142.2019.3-4.11> (дата звернення: 02.03.2025).

21. Пантюк М., Садова І., Ілляш С. Моделі розвитку освітньої інклюзії: історико-педагогічний дискурс. *Молодь і ринок*. 2023. № 9/217. С. 7–12. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.291108> (дата звернення: 03.03.2025).

22. О., Дятленко Н. М., Софій Н. З., Найда Ю. М. Індекс інклюзії: дошкільний навчальний заклад : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. В. І. Шинкаренка. Київ : Плеяди, 2013. 100 с.

23. Патрикеева О. О., Софій Н. З., Луценко І. В., Василяшко І. П. Індекс інклюзії: загальноосвітній навчальний заклад : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. В. І. Шинкаренка. Київ : Плеяди, 2013. 96 с.

24. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта: навч. посіб. Київ : Агентство «Україна», 2019. 300 с.

25. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII : станом на 27 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 19.02.2024).

26. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII : станом на 4 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 23.02.2024).

27. Розвад А. Явище інклюзії в освітньому середовищі. *Наукові перспективи (Naukovi perspektivi)*. 2024. № 1(43).

URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-1\(43\)-903-913](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-1(43)-903-913) (дата звернення: 10.05.2025).

28. Сергієнко І. Г., Ксендзук В. В. Роль інклюзії у досягненні Національних цілей сталого розвитку. *Економіка, управління та адміністрування*. 2023. № 4(106). С. 115–122. URL: [https://doi.org/10.26642/ema-2023-4\(106\)-115-122](https://doi.org/10.26642/ema-2023-4(106)-115-122) (дата звернення: 11.03.2025).

29. Софій Н. З., Найда Ю. М., Мартинчук О. В. Асистент учителя в інклюзивному класі : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. М. Ф. Войцехівського. Київ : Плеяди, 2015. 172 с.

30. Триус Ю. В., Герасименко І. В., Франчук В. М. Система електронного навчання ВНЗ на базі MOODLE: методичний посібник. Черкаси, 2012. 220 с.

31. Хвощевська О. Громадянська соціалізація студентів у ЗВО. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2019. № 5 (97). С. 173–182.

32. Шевців З. М. Основи інклюзивної педагогіки : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 248 с.

33. Штегеран І. Кроки успішної реалізації інклюзії в закладах освіти України. *Наша школа: науково-практичні студії*. 2023. № 2. URL: <https://doi.org/10.61339/2786-6947.2023.2.289610> (дата звернення: 01.03.2025).

34. Якимюк Ю. П. Інноваційні технології документаційного забезпечення якості управління ВНЗ. *Освіта регіону*. № 4. 2012. URL: <http://social-science.uu.edu.ua/article/932> (дата звернення: 19.02.2024).

35. Якимюк Ю. П. Комунікаційна система документаційного забезпечення управління вищим навчальним закладом: монографія. Київ: Університет «Україна», 2011. 191 с.

36. Bush T. *Theories of Educational Management*. Taylor & Francis, 1989. 158 p.

37. Charalampous, C. Inclusive leadership in a centralized educational system. *European Journal of Educational Management*. 2022. №5(2), 157-165. URL: <https://doi.org/10.12973/eujem.5.2.157> DOI: <https://doi.org/10.12973/eujem.5.2.157>

38. Davydenko, H. Tsyfrova inkliuziia ta dostupnist: sotsialna didzhytalizatsiia: monohrafiia. Vinnytsia: TVORY, 2023. URL: <https://doi.org/10.58521/978-617-552-348-3-2023-236>

39. Equatio - Equation Editor to Create Accessible Digital Math. *Texthelp*. URL: <https://www.texthelp.com/products/equatio/> (date of access: 14.05.2025).

40. Image Description Solutions & Alt Text Writing Services | Scribely. *Image Description Solutions & Alt Text Writing Services | Scribely*. URL: <https://www.scribelytribe.com> (date of access: 04.04.2025).

41. Otter Meeting Agent - AI Notetaker, Transcription, Insights. *Otter Meeting Agent - AI Notetaker, Transcription, Insights*. URL: <https://otter.ai> (date of access: 24.03.2025).

42. Qvortrup A., Qvortrup L. Inclusion: Dimensions of inclusion in education. *International Journal of Inclusive Education*. 2017. Vol. 22, no. 7. P. 803–817. URL: <https://doi.org/10.1080/13603116.2017.1412506> (date of access: 04.06.2025).

43. Scotland I. Manifesto for inclusion: Written by disabled people. Glasgow : Inclusion Scotland. 44 p.

44. Seeing AI - Talking Camera for the Blind. Microsoft – AI, Cloud, Produktivität, Computing, Gaming und Apps. URL: <https://www.microsoft.com/en-us/ai/seeing-ai> (date of access: 05.03.2025).

45. Shevchenko Y., Kondratenko V. INCLUSION IN HIGHER EDUCATION: UNIVERSITY PRACTICES OF IMPLEMENTING INCLUSION. *Scientific Bulletin Melitopol State Pedagogica*. 2024. Vol. 1, no. 32. P. 83–87. URL: <https://doi.org/10.33842/22195203-2024-1-32-83-87> (date of access: 10.05.2025).

46. Skidmore D. Inclusion (Inclusive Education). Open University Press, 2004. 160 p.

47. Tomlinson H. Educational Management. Routledge, 2013.
URL: <https://doi.org/10.4324/9780203463383> (date of access: 06.06.2025).